

พระสูตรของท่านเว่ยหล่างผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท
The Wei Lang's Sutra through the Perspectives of Theravada Buddhism

พระกิตติพงษ์ หอมดอก

Phra Kittipong Homdok

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ

Phra Kamolrat Taillelais

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พระมหารังสี ปี่แก้ว

Phramaha Rangsey Peykaeo

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พร้อมพงษ์ ปานดี

Phromphong Pandee

ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

Production Engineering, King Mongkut's University of Technology Thonburi

Email : Rungsey@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้จะศึกษาพระสูตรของท่านเว่ยหล่างผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดพระสูตรของท่านเว่ยหล่าง 2) เพื่อศึกษาความเหมือนกันกับพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สูตรของท่านเว่ยหล่างล้วนแต่เป็นเรื่องของการใช้ปัญญาเพื่อค้นหาหนทางแห่งความเป็นพุทธะ และเพื่อความหลุดพ้นไปจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวงในโลกนี้ ความเหมือนกันกับเถรวาทคือแกนหลัก คือ ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ 4 การนำหลักธรรมมาประยุกต์ต้องมีความเข้าใจตามลำดับแล้ว หมั่นปฏิบัติบ่อย ๆ

คำสำคัญ : พระสูตร, พุทธศาสนาเถรวาท, เว่ยหล่าง

Abstract

This academic paper aims to study the Wei Lang's Sutra through the perspectives of theravada buddhism. There are the 3 objectives; 1) To study the concept of Wei Lang's Sutra 2) To study the similarity of concept with theravada buddhism 3) To apply the dharma principles in daily life. The Wei Lang's Sutra is essence by using the wisdom to find the path obtain to buddhahood and for liberation from all the defilements of this world. The similarity with theravada buddhism is the main core matched to the dependent origination (Paticca-Samuppada) and the four noble truths. The application of dharma principles must be understood by practitioners accordingly and they are necessary often practiced.

Keywords : Sutra, Theravada Buddhism, Wei Lang

1. บทนำ

นามว่า “เว่ยหล่าง” ที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงการนักอ่าน เป็นบุคคลมหัศจรรย์ที่ได้สร้างสรรค์ความไม่ธรรมดาจากความธรรมดา ท่านเป็นบุคคลที่ไม่รู้หนังสือแต่เพียงท่านได้บังเกิดความรู้แจ้งแล้ว ปัญญาความรู้ของท่านก็หลังไหลพรั่งพรมิขาดสาย และโคลกที่ได้รับจากท่านอาจารย์ จุดเด่นอยู่ที่การมุ่งสู่จิตเต็มแท้ และความสำคัญอันรวมเป็นหนึ่งเดียวกันของ ศีล สมาธิ และปัญญา

ความเหมือนกันของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทและมหายาน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีแก่นหลักที่ยึดไว้คือ ปฏิจจสมุปบาท และ อริยสัจ 4 ไว้เป็นหลัก และได้ตีความโดยใช้หลักธรรมนี้เป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องทุกข์ ความดับทุกข์

การนำหลักธรรมหรือหลักแนวคิดมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จะเป็นวิธีการที่ลัดสั้นแล้ว ยังเป็นวิธีปฏิบัติที่อิงหลักธรรมชาติทางจิตใจของคนทั่วไป สรุปได้ว่า พยายามคิดจนเห็นตรงกันข้ามจากความคิดของคนที่ยังมีวิชาหุ้มห่อแล้ว ก็เป็นอันนับได้ว่า ได้เข้าถึงความจริงที่สุด และวิธีการแห่งลัทธินี้ได้วางรูปปริศนาให้คิด ชนิดที่ผิดตรงกันข้ามไปเสียตั้งแต่เริ่มแรกทีเดียว ใครคิดออก ก็แปลว่า คนนั้นผ่านไป หรืออย่างน้อยที่สุดก็เห็นวิธีที่จะทำให้ผ่านไปโดยเร็วที่สุด นั่นเอง คิดให้ตรงข้ามจากสามัญสัตว์ทั่วไปเกิดก็จะเข้าถึงความคิดของพระอริยเจ้าขึ้นมาเอง เรียกตัวเอง “นิกายฉับพลัน” ซึ่งหมายความว่า จะทำผู้ปฏิบัติตามวิธีลัดนี้ให้บรรลุธรรมได้อย่างฉับพลัน โดยไม่มีพิธีรีตอง

2. แนวคิดพระสูตรของท่านเว่ยหล่าง

สูตรของฮู่เหิง ท่านฮู่เหิงเป็นพระสังฆปริณายกองค์ที่ 6 ของนิกายเซน สูตรนี้จึงมีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษอีกอย่างว่า “Sixth Patriarch Sutra” หรือ “The Sutra of the Sixth Patriarch” สูตรนี้มีเนื้อหา 1 ผูก เป็นการรวบรวมคำสอนหรือคำบรรยายธรรมของท่านฮู่เหิงที่ศิษย์ของท่านเว่ยหล่าง

ได้รวบรวมไว้ (The Sutra Translation Committee of the United States and Canada, 2017)

สูตรนี้ถือว่าเป็นสูตรสำคัญของนิกายเซนในยุคแรก ๆ และถือว่าเป็นคัมภีร์เป็นฉบับเดียวที่แม้ไม่ใช่พุทธพจน์แต่ก็ถูกเรียกว่า “สูตร” อย่างไรก็ตาม เมื่อว่าตามความเข้าใจของนิกายเซนแล้ว อาจารย์เซนที่บรรลุธรรมแล้วก็ได้แตกต่างจากพระพุทธรูปเจ้า ฉบับที่เก่าแก่ที่สุดของสูตรนี้ซึ่งยังมีอยู่ก็คือฉบับคริสต์ศตวรรษที่ 9 ซึ่งค้นพบในกลุ่มต้นฉบับคัมภีร์ที่เมืองตุนหวงเมื่อ ค.ศ. 1906 (Helen J. Baroni, 2002) สำหรับนิกายเซน นอกจากวัชรปรัชญาปารมิตาสูต และลัทธิเต๋าแล้ว ก็มีสูตรของท่านเว่ยหล่างนี้แหละที่สำคัญมากเหมือนกัน (The Sutra Translation Committee of the United States and Canada., 2017) ในปัจจุบัน สูตรนี้แพร่หลายมากเพราะมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษหลายฉบับแล้ว เนื้อหาของสูตรนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นอัตชีวประวัติของท่านสังฆปริณายกที่ 6 ในช่วงแรก ๆ ของชีวิตท่านและตอนบรรลุธรรม และส่วนที่เป็นคำบรรยายธรรมที่ท่านสอนศิษย์ ส่วนที่อัตชีวประวัติครอบคลุมถึงเรื่องที่ท่านเข้าแข่งขันแข่งบทธกวีอันโด่งดังด้วย (Helen J. Baroni, 2002)

หมวดที่ 1 ว่าด้วยชีวประวัติ พระธรรมจารย์ได้กล่าวแก่ผู้มีจิตศรัทธาว่า “ท่านผู้คงแก่เรียน โพธิธรรมญาณ เดิมนั้นบริสุทธิ์ เพียงใช้ใจดวงนี้ ก็จักบรรลุพระพุทธรูปได้โดยตรง ท่านผู้แก่เรียน ลองมาฟังประวัติการรับธรรมของอาตมาก่อนเถอะ” (อมร ทองสุก, 2556)

หมวดที่ 4 ว่าด้วยสมาธิปัญญา สำหรับผู้ที่เจริญสมาธิในทุกปฏิปทานั้น ในทุกสถานที่ในทุกอิริยาบถแห่งการการเดินยืนนั่งนอน ก็ล้วนปฏิบัติด้วยใจอันเที่ยงตรง ธรรมะต้องสิ้นไหล ไฉนทำให้หยุด ฉงงไปได้ หากใจไม่ยึดติดในธรรม ธรรมะก็จะสิ้นไหล แต่หากใจยึดติดในธรรม เช่นนี้ก็คือการผูกมัดตน หากได้มีการกล่าวที่ต้องนั่งนิ่งอย่าไหวติงแล้ว ฉะนั้น ก็จะไม่ต่างอะไรกับพระสารีบุตรที่นั่งสมาธิในป่าและถูกท่านวิมลชนาบเอา นอกจากนี้แล้วยังมีคนสอนนั่งสมาธิโดยให้เพ่งจิตกำหนดที่ความบริสุทธิ์ โดยอย่าได้ไหวติงและไม่ลุกจากการนั่ง และให้ห่มเทกกับวิธีปฏิบัตินี้อย่างสุดกำลัง คนกลุ่มหลังนั้นไม่เข้าใจ ก็จะเกิดการยึดติดจนวิปลาส ที่เป็นเช่นนี้ก็มามากมายยิ่งนัก และสำหรับคนที่ร่วมปฏิบัติกันเช่นนี้ ก็น่าจะรู้ได้ว่าเป็นความคิดพลาดอย่างมหันต์ เดิมทีสัทธรรมคำสอนไร้การเชิงซ้ำและฉับพลัน แต่ธรรมชาติของคนเรามีแบบแตกฉานเร็วกับช้า สำหรับคนกลุ่มหลังจะต้องค่อย ๆ ศึกษา แต่กับผู้ทรงปัญญาก็ซึมซาบได้โดยฉับพลันแต่หากสามารถรู้จากจิตเดิมด้วยตน แจ่มแจ้งได้โดยฉับพลัน แต่หากสามารถรู้จากจิตเดิมด้วยตน แจ่มแจ้งในธรรมญาณด้วยตนเช่นนี้ ก็จะไม่มีความแตกต่างอะไรอีกเลย ก็เนื่องด้วยเหตุนี้ จึงได้เกิดการบัญญัตินามว่าฉับพลันเชิงซ้ำขึ้น (อมร ทองสุก, 2556)

มีพุทธพจน์ในอังคุตตรนิกายซึ่งอ้างไว้ข้างต้นเป็นฐานนิกายหินยานบางนิกายคือนิกายมหาสังฆิกะและนิกายวัชชิวาทรวมทั้งสารีบุตรตาทิธรรมไว้ว่า จิตนั้นประภัสสรตั้งแต่ต้นและโดยธรรมชาติ แต่อาจจะเศร้าหมองได้เพราะมีกิเลสแฉะเวียนมาหรืออาจจะหลุดพ้นจากกิเลสได้ กิเลสนี้ไม่ใช่สภาวะดั้งเดิมของจิต แต่เป็นอาคันตุกะคือสิ่งที่แฉะเวียนมาเป็นครั้งคราวเท่านั้น นิกายเหล่านี้สรุปไว้ว่าจิตมีความใคร่ (ราคะ) นั้นแหละจึงจะหลุดพ้นได้ ดุจฝุ่นธุลีถูกเขี่ยออกจากพาหนะที่สกปรก เหมือนแก้วผลึกที่มีหลายสีเพราะความแตกต่างของสีในส่วนที่แก้วผลึกปกคลุมอยู่ ดังนั้น จิตบริสุทธิ์ซึ่งเศร้าหมองไปเพราะราคะ

จึงได้ชื่อ “สราคะ” เป็นต้น และต่อมาจึงได้หลุดพ้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สราคะ จิตต์ วิมุจฺจติ” ซึ่งแปลว่า “จิตที่มีราคะยอมหลุดพ้น (จากราคะ)” (วินัย ผลเจริญ, 2562)

นิกายใหญ่ ๆ ของหินยานปฏิเสศแนวคิดนี้และแนวคิดที่คล้ายคลึงกันนี้โดยกล่าวว่าจิตมิได้บริสุทธิ์โดยธรรมชาติและตั้งแต่ดั้งเดิม จิตยอมเศร้าหมองไปเพราะกิเลสและกรรม ดังนั้น จุดเชื่อมต่อของกิเลสจุดสุดท้ายจะต้องถูกทำลายลงก่อน เมื่อได้ทำลายแล้ว จิตของพระอริยบุคคลที่เป็นพระอรหันต์หรือพระอเสขะจึงจะหลุดพ้นจากกิเลส มุมมองของนิกายใหญ่ ๆ ของหินยาน มีดังนี้ (วินัย ผลเจริญ, 2562)

นิกายเถรวาทเห็นว่าจิตประภัสสรในอังกุตรนิกายนั้นบ่งถึงภวังคจิต (จิตใต้สำนึก) ดังที่มีกล่าวไว้ในอรรถกถาอัฐสาลินีว่า (ในอังกุตรนิกาย) จิตที่เรียกว่า “บริสุทธิ์” นั้น ใช้ในความหมายว่าบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ด้วยการเข้าถึงภวังคจิต ซึ่งแม้เมื่อเป็นอกุศลจิตก็เรียกว่าบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ดุจสาขาของแม่น้ำคงคา ย่อมเป็นเช่นเดียวกันกับแม่น้ำคงคา และดุจสาขาของแม่น้ำโคธาวารี ก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกันกับแม่น้ำโคธาวารี ที่ว่า “จิตที่มีราคะยอมหลุดพ้นได้” นั้น ย่อมขัดแย้งกันในคำศัพท์ที่ใช้นี้อาจสันนิษฐานได้ว่า ราคะกับจิตหลุดพ้นไปด้วยกัน (วินัย ผลเจริญ, 2562)

นิกายสรวาสติวาท-ไวภาษิกะ โจมตีวิวัชชวาท โดยกล่าวว่า จิตที่ประภัสสรมาตั้งแต่ดั้งเดิมนั้น ไม่อาจถูกทำให้เศร้าหมองไปได้ด้วยฝุ่นธุลีแห่งกิเลสที่จรมาหรือแฉะเวียนมา ในคำกล่าวแย้งนี้ กิเลสที่จรมานั้นโดยธรรมชาติก็เศร้าหมองอยู่แล้ว ทันทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับจิตที่บริสุทธิ์มาแต่ดั้งเดิมนั้นจะหมดจด หรือว่าถ้ากิเลสเหล่านั้นยังคงไม่บริสุทธิ์อยู่ จิตที่ประภัสสรก็ตั้งจะไม่ถูกการกระทำของกิเลสเหล่านั้นทำให้เศร้าหมองไปได้ ดังนั้น จึงมีผลที่เกิดขึ้นว่ามีใจจิตประภัสสรที่มีกิเลสโดยบังเอิญหรืออกที่ จะหลุดพ้น ธรรมะไม่ว่าจะเป็นของจิตหรือของกิเลสก็ตามจะดับไปทันที ฝุ่นธุลีไม่อาจถูกเช็ดออกจาก ยานพาหนะได้เนื่องจากฝุ่นธุลีและยานพาหนะเกิดขึ้นทันทีทันใด จิตซึ่งเกิดดับสลับกันไปโดยไม่หยุดหย่อนก็ย่อมจะอยู่ในกระบวนการของกิเลส จุดเชื่อมต่อกับกิเลสจุดสุดท้าย จะต้องถูกทำลายลง ทันทที่ที่ถูกทำลายลง จิตของพระอริยบุคคลที่เป็นพระอรหันต์หรือพระอเสขะ จึงจะเกิดขึ้นและหลุดพ้นไปในที่สุด ดังนั้น ใน “โกศา” จึงมีคำกล่าวไว้ว่า “จิตที่เกิดขึ้นอยู่นั้นแหละของอเสขบุคคลยอมหลุดพ้นจากอุปสรรค” (วินัย ผลเจริญ, 2562)

ประเด็นการอธิบายการถ่ายทอดหลักธรรม ทั้งแบบบุคคลาธิษฐานและธรรมาธิษฐาน ก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในประวัติศาสตร์ความเป็นมนุษย์สัตว์ ต้องมีโยนิโสมนสิการ มีสติรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อระวังตัณหา อุปาทานครอบงำ ประเด็นของจิตนั้น อยากรู้อยากเห็นการเพียรเฝ้าระวังอกุศล ให้มีขณะที่เป็นกุศลเกิดขึ้น

3. ความเหมือนกันกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอจาริยวาท ที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย จุดเด่นของนิกายนี้อยู่ที่แนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมี เพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิต

ในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยเหตุที่มีผู้นับถืออยู่มากในประเทศแถบเหนือ จึงเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า อุตต
รนิกาย ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ของโลกเป็นผู้นับถือนิกายมหายาน

คำว่า “มหายาน” จึงเป็นการเปรียบเทียบหมายถึงการขนส่งตัวให้ข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากกว่า
สาวกยาน ในคัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตาสาสตร์ คุรุณาการชุนะ ปราชญ์ฝ่ายมหายาน ได้อธิบายความ
หมายของมหายานไว้ว่า “พระพุทธธรรมมีเอกรสเดียว คือ รสแห่งวิมุตติ ความรอดพ้นจากปวงทุกข์
แต่ชนิดของรสมี่ 2 ชนิด คือ ชนิดแรกเพื่อตัวเอง และชนิดที่สองเพื่อตัวเองและสรรพสัตว์ด้วย” อัน
หมายความว่า ฝ่ายสาวกยานมุ่งเพียงความหลุดพ้นเป็นอรหันต์สิ้นกิเลสเฉพาะตน ไม่มีปณิธานในการ
โปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นด้วย แต่ฝ่ายมหายานย่อมมีอุคคมคติตรงกันข้าม กล่าวคือ ย่อมมุ่ง
พุทธภูมิมีปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธะเพื่อขนส่งตัวให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น อธิบายว่า พุทธศาสนิกชน
ฝ่ายสาวกยานโดยทั่วไปมุ่งแต่สาวกภูมิเป็นสำคัญ ฉะนั้น จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สาวกยาน” ส่วน
พุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานย่อมมุ่งพุทธภูมิทั้งนั้น จึงมีอีกชื่อว่า “โพธิสัตว์ยาน” หรือ “พุทธยาน”

เถรวาท (Theravada) โดยศัพท์แปลว่า “ตามแนวทางของพระเถระ” เป็นชื่อของนิกายที่เก่า
แก่ที่สุดในศาสนาพุทธฝ่ายมหายานเรียกนิกายนี้ว่า “หินยาน” นิกายเถรวาทเป็นนิกายหลักที่ได้รับการ
การนับถือในประเทศศรีลังกา และประเทศในแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย กัมพูชา ลาว
และพม่า และเป็นส่วนน้อยในประเทศจีนและเวียดนาม โดยเฉพาะในมณฑลยูนนาน เนปาล บังกลาเทศ
ที่เขตจิตตะกอง เวียดนามทางตอนใต้ใกล้ชายแดนกัมพูชา อินโดนีเซีย มาเลเซียมีผู้นับถือทางตอนเหนือ
ของประเทศ

ปฏิจจนสมุปบาทจึงสะท้อนถึงวัฏชีวิตที่เป็นกระบวนการที่มีองค์ธรรม 12 ประการที่เกิดร่วมกัน
ที่อิงอาศัยกัน ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันในลักษณะของห่วงโซ่ และทำให้เกิดทุกข์ การเกิดทุกข์ เริ่ม
ตั้งแต่อวิชชา หรือ ความไม่รู้ทุกขในอริยสัจ 4 ทำให้เกิดสังขาร หรือสภาพที่ปรุงแต่ง กลายเป็นวิญญาน
หรือการรับรู้ในอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะภายในทั้ง 6 คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เป็นการ
รับรู้ในสังขาร จึงเกิดนาม-รูป หรือขั้น 5 ที่ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจที่ทำงานร่วมกัน อิงอาศัย
กัน และเกิดสฬายตนะ หรือ อายตนะภายในทั้ง 6 จนเป็นเหตุให้เกิดผัสสะ หรือการกระทบ กันของ
อายตนะภายในและอายตนะภายนอก คือ อากาศที่วิญญานหรือการรับรู้กระทบกับสิ่งเร้าภายนอก จึง
เกิดเวทนา หรือความเสวยอารมณ์ คือ ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ จึงเกิดตัณหา หรือ ความ
อยาก ความต้องการ ความพอใจในอารมณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ตัณหา 6 คือ ความยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง
ความสัมผัสทางกาย และความสัมผัสทางใจ จึงก่อให้เกิดอุปาทาน หรือการยึดมั่นของจิตในเวทนาที่
ชอบ หรือเกลียดจนเกิดความหลงผิด จึงเกิดภพ หรือความมีความเป็น ซึ่งเป็นสภาวะของจิตที่เป็นไป
ตามอุปาทาน จึงก่อให้เกิดชาติ หรือ การเกิดของขั้น 5 และการเกิดขึ้นของทุกข์และอุปาทาน จึงก่อ
ให้เกิดชราและมรณะ หรือความแก่และความตาย (เสาวภาคย์ เออร์วิน, 2560)

ปฏิจจนสมุปบาทของมหายาน (緣起) ก็เช่นเดียวกับของเถรวาท เพราะมาจากพุทธพจน์เอกเช่น
กัน เพียงแต่มีที่การอธิบายที่แตกต่างกันไป ซึ่งการตีความปฏิจจนสมุปบาทนี้ในเถรวาทเองก็ตีความต่าง

กันไปบ้างตามสำนักของอาจารย์แต่ละท่าน แต่ถึงที่สุดแล้วมีหลักใหญ่ใจความเดียวกัน ในฝ่ายมหายาน การพิจารณาหลักปฏิจสมุปบาท มักถือเอาคำอธิบายจากอภิธรรม 2 สำนักใหญ่ คือ

1. อภิธรรมของนิกายสรวาสตีวาท ซึ่งสอนว่าทุกสรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่ที่ 3 กาล คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. อภิธรรมของโยคอาจารย์ ซึ่งสอนว่า สรรพสิ่งทั้งภายนอกจิตและภายในจิต ทั้งสังขตธรรม และอสังขตธรรม ล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ของจิต

อนึ่งคำว่า “อภิธรรม” ในที่นี้ใช้แทนคร่าว ๆ หมายถึง การศึกษาหลักของจิตซึ่งมีข้อต่างจากอภิธรรมตามนัยยะแบบเถรวาทในระดับหนึ่ง โดยกลไกจิตของสำนักสรวาสตีวาทมีความคล้ายกับเถรวาทมากกว่า ส่วนกลไกจิตของสำนักโยคอาจารย์มีความแตกต่างพอสมควร เพราะยังนอกจากจิตธรรมทั้ง 6 คือ จักขุวิญญาน ชิวหาวิญญาน โสตวิญญาน ฆานวิญญาน กายวิญญาน มโนวิญญานแล้ว ยังมีมโนส และอาลัยวิญญาน รวมเป็น 8 ประเภทจิต

มโนสของมหายาน (意) ไม่ใช่มนวิญญาน (意識) ซึ่งทางเถรวาทยุคต้นและสรวาสตีวาทถือว่ามโนส (意) เป็นมโนทริยรองรับมนวิญญาน แต่โยคอาจารย์รับรองรับอาลัยวิญญาน ในโยคอาจารย์และมหายานส่วนใหญ่ มักแยกมโนส โดยใช้อักษรจีนต่างกัน คือ 意 เป็น 末那識 (ม้วน่าสือ แปลเสียงสันสกฤตของคำว่ามโนส) ช่วยไม่ให้สับสนว่าเป็นมโนทริยของมนวิญญาน

ที่สำคัญที่สุด คือ อาลัยวิญญาน ซึ่งในเถรวาทไม่มี มหายานทุกนิกายรับแนวคิดนี้มาจากสำนักโยคจารย์ในชมพูทวีป อาลัยวิญญานนี้เก็บและสร้างสรรพสิ่งไว้ทั้งภพภูมิ ทั้งสภาวะธรรมต่างๆ ฯลฯ อาลัยวิญญานเกิดดับเป็นสันตติต่อเนื่องไปโดยมีพีชะ (種子) เป็นตัวร้อย คอยเก็บสภาพธรรมต่างๆ ไว้แล้วแสดงออกตามเหตุปัจจัย ลักษณะพีชะมีมากมายเหลือคณานับ จะว่าอย่างไรจงก็คือทุกสรรพสิ่งก็ได้

เมื่อเข้าใจหลักคร่าว ๆ แล้วลองมาพิจารณาปฏิจสมุปบาทของมหายาน

1. สรวาสตีวาทแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ อวิชชา-สังขาร (เป็นสันตติจากอดีต) วิญญานจนถึงภพ (เป็นภาวะปัจจุบัน) และชาติถึงชรามรณะ (เป็นสภาวะในอนาคต) มตินี้เรียกว่า 3 ภพ 2 ภาค (三世兩重) สะท้อนหลังการมีอยู่ที่ 3 กาล หรือ สรรวม อสติ

2. ฝ่ายโยคจารย์แบ่งเป็น อวิชชาถึงวิญญาน (ตัวสร้าง) - นามรูปถึงเวทนา (ตัวรับ) - ตัณหาถึงภพ (ตัวปรุง) - และชาติชรามรณะ (ตัวก่อ) หลักนี้เรียกว่า 2 ภพ 1 ภาค (兩世一重) สะท้อนหลักเอกจิตธรรมธาตุ-อาลัยวิญญานได้พอสมควร

ทั้งนี้ ฝ่ายโยคจารย์และมหายานฝ่ายจิต มักเน้นพิจารณาเอกจิตธรรมธาตุมากกว่า หรือจิตเดิมแท้ จิตหนึ่ง แล้วแต่จะเรียก จึงกล่าวกันว่า โยคจารย์และมหายานฝ่ายจิตไม่เน้นพิจารณาปฏิจสมุปบาท แต่พิจารณาจิตเดิมแท้ คือ ธรรมธาตุ (法界) มากกว่า

4. การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สูตรของท่านเว่ยหลงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อ่านแล้วเข้าใจยากเพราะสติ

ปัญญาไม่ถึง เป็นคำสอนที่ท่านจะเน้นที่ปลายยอดสุด การปฏิบัติธรรมอย่างพุทธเป็นไปตามลำดับ เบื้องต้น ท่ามกลาง บั้นปลาย หากขาดโยนิโสมนสิการ (การทำใจในใจให้แยบคาย) อาจทำให้ผู้ปฏิบัติหลงผิดได้ว่า พุทธธรรมเป็นเรื่องที่รู้ได้ง่ายเห็นได้ง่าย บุคคลเปรียบเหมือนบัว 4 เหล่า อุดตัตถุญญ (ผู้บรรลุมรรคผลได้โดยยกหัวขึ้นแสดง) ในสมัยพุทธกาลพอมียุคนี้นี้คงจะหายาก วิปจิตถุญญ (ผู้บรรลุมรรคผลได้โดยการจำแนกเนื้อความ) ยุคนี้นี้ยังมีอยู่แต่ก็ไม่มากมาย เนยยะ (ผู้บรรลุมรรคผลเป็นขั้น ๆ ไปโดยอุเทศ หรือเพียงการยกหัวขึ้นแสดง โดยไต่ถาม โดยทำไว้ในใจโดยแยบคาย โดยสมาคม โดยคบหา โดยสนิทสนมกับกัลยาณมิตร) ในยุคนี้นี้มีเยอะ ต้องใช้ความเพียรสูง คำสอนที่เป็นไปเพื่อการบรรลุฉับพลัน ต้องท่านผู้มีบารมีระดับบัวเหล่าที่หนึ่ง ยกตัวอย่างท่านพระสารีบุตรเป็นต้น จึงอยากให้ท่านผู้ที่ใฝ่ในธรรมได้พิจารณาให้ถ่องแท้ถี่ถ้วน เลือกรวมธรรมให้เหมาะสมกับอุปนิสัยบารมี เพราะในคำสอนของท่านเว่ยหล่างที่บอกว่า “ธรรมะไม่มีอะไรมากเป็นเรื่องของคนทั่วไป คนไปยกให้เป็นเรื่องสูงเรื่องยากให้พ้นวิสัยคนธรรมดาไปและท่านมีจุดมุ่งหมายให้ธรรมะเป็นเรื่องของวิสัยคนสามัญ”

สำหรับผู้ที่ท่านมีบารมีเก่ามาก่อนก็อาจจะรู้เห็นได้ง่ายในธรรมตามที่ท่านเว่ยหล่างสอน แต่ก็ควรที่จะเริ่มต้นด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เดินตามอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายเอกของพระพุทธเจ้า ซึ่งมั่นใจว่าเป็นทางที่ถูกต้องตรงธรรม

5. บทสรุป

ในแนวคิดของท่านเว่ยหล่าง มนุษย์ทุกคนล้วนมีสิ่งที่เรียกว่า “จิตเดิมแท้” นี้ในตัวทั้งสิ้น จิตเดิมแท้นี้ครั้งหนึ่งเคยมีสภาพที่บริสุทธิ์ สะอาด ภายหลังเมื่อคนเราถูกสภาพแวดล้อมย่ำยวนให้เกิดกิเลส จิตเดิมแท้นี้ก็ค่อย ๆ เศร้าหมองลง เมื่อใดก็ตามที่เราสามารถขจัดสิ่งสกปรกที่ห่อหุ้มจิตเดิมแท้นี้ออกไปได้หมดสิ้น เมื่อนั้นจิตเดิมแท้จะส่องประกายสดใสอีกครั้ง เมื่อจิตเดิมแท้ส่องประกายออกได้ ชีวิตของคนนั้นก็หมดทุกข์ เป็นชีวิตที่สงบเยือกเย็น สว่างสดใส อาการที่จิตเดิมแท้สามารถเปล่งประกายออกได้ เพราะสิ่งสกปรกถูกชำระให้หมดไปด้วยปัญญานี้ ท่านเว่ยหล่างเรียกว่า “นิพพาน” หรือ “ความหลุดพ้น” (สมถา, พรมทา, 2546)

อมร ทองสุก ได้ทิ้งประเด็นไว้น่าสนใจในการพิมพ์ครั้งที่ 3 โดยตั้งคำถามว่า เคยได้ยินกัลยาณมิตรท่านหนึ่งกล่าวว่า ในเรื่องความเข้าใจด้านการหลุดพ้นในปัจจุบัน จะแตกแยกออกเป็น 2 ทิศนะหลัก ซึ่งทิศนะที่ 1 คือ การปฏิบัติไปข้างหน้าสู่การเป็นจิตวิมุตติที่เป็นจิตใหม่ กับอีกทิศนะ 1 ที่เป็นการปฏิบัติกลับไปสู่จิตวิมุตติที่เป็นจิตดั้งเดิม หากดูโดยผิวเผินแล้วก็ไม่มีความแตกต่างอะไร เพราะอย่างไรก็ตามจิตวิมุตติเหมือนกัน แต่ความจริงกลับเป็นเรื่องใหญ่ขนาดเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือไม่สำเร็จได้เลยทีเดียว สำหรับประเด็นนี้ หากจะสรุปให้เป็นที่เข้าใจง่ายสักหน่อย ก็คือประเด็นความแตกต่างระหว่างฝ่าด้าแต่กำเนิดและฝ่าขาวแต่กำเนิดนั่นเอง

สำหรับทิศนะที่ปฏิบัติไปสู่การเป็นจิตวิมุตติดวงใหม่นี้ จะเป็นฝ่ายที่ยอมรับ (โดยไม่รู้ตัว) ว่าคนเราเกิดมาก็เป็นฝ่าด้ามาแต่กำเนิด ซึ่งหมายถึงว่า คนเราเกิดมามีจิตที่ไม่บริสุทธิ์และยังไม่รู้จักแยกแยะผิด

ขอบขั้วตีมาแต่กำเนิด ดังนั้น จึงต้องได้รับการอบรมคุณธรรมจรรยาให้รู้ผิดชอบชั่วดี หรือกระทั่งฝึกฝนบำเพ็ญเพียรให้บรรลุในอริยมรรคในภายหลัง (สังฆตธรรม) ส่วนอีกทัศนะที่เข้าใจว่าควรจะปฏิบัติกลับไปสู่จิตวิมุตติดั้งเดิมนั้น จะเป็นฝ่ายที่ยอมรับว่าคนเราเกิดมาจะเป็นผ้าขาวมาแต่กำเนิด หากแต่ได้ประอะเปื้อนจนกลายเป็นผ้าดำในภายหลัง สำหรับทัศนะนี้ เนื่องด้วยเชื่อว่าจิตเรามีความบริสุทธิ์มาแต่ดั้งเดิมนั้น จึงสามารถซักล้าง ขจัดสิ่งไม่ดี ปลอ่ยวางอสังฆตธรรม ทำให้ขาวสะอาดเหมือนดั้งเดิมที่เป็นมาได้

เคยมีอาจารย์ท่านหนึ่งได้ทำการอุปมาประเด็นนี้ได้อย่างแยบคายว่า ผ้าดำก็เปรียบเหมือนเช่นคนที่ตบอดมาแต่กำเนิด ซึ่งไม่ว่าจะทำอย่างไรก็มีอาจารย์พาไปสู่ตาดิได้อย่างแน่นอน แต่หากตาตีมาแต่กำเนิดแล้วตาเสียในภายหลัง เช่นนี้จึงจะมีหนทางที่จะทำการรักษากลับไปสู่ตาดิแต่ดั้งเดิมได้อีกครั้ง ประเด็นเรื่องความแตกต่างระหว่างตาเสียมาแต่กำเนิด และตาตีมาแต่กำเนิดเป็นเช่นไร ความแตกต่างระหว่างการสามารถเป็นพุทธะหรือไม่สามารถเป็นพุทธะได้ ก็เป็นเช่นนั้น เพราะหากจิตเดิมของเราไม่ได้เป็นพุทธะมาแต่เดิม (ผ้าดำ ตาเสีย) ไม่ว่าจะบำเพ็ญเพียรอย่างไร ก็คงไม่สามารถบรรลุสู่ความเป็นพุทธะได้อยู่ดี แต่หากจิตเดิมแห่งเราเป็นพุทธะมาแต่ดั้งเดิม ต่อให้จิตเราในปัจจุบันจะเประอะเปื้อนจากฝุ่นกิเลสหนักหนาสักปานใด สุดท้ายย่อมต้องสามารถปฏิบัติกลับไปสู่ความเป็นพุทธะแต่ดั้งเดิมได้อย่างแน่นอน

ความจริงทั้ง 2 ประเด็นนี้เป็นข้อถกเถียงที่แทรกซึมอยู่ในทัศนะความคิดของผู้บำเพ็ญปฏิบัติอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว หากแต่จะปรากฏออกมาเป็นแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกันเลยทีเดียว ยกตัวอย่างเช่น ความแตกต่างระหว่างโคลกของท่านเสินชิวและท่านเว่ยหล่าง เสินชิวแสดงทัศนะการบำเพ็ญเป็นโคลกกว่า

กายคือตันโพธิ์ ใจดุจแท่นกระจกใส

หมั่นเซ็ดถูเรื่อยไป มิให้ฝุ่นเกาะกุม

ส่วนท่านเว่ยหล่างได้แสดงทัศนะการบำเพ็ญเป็นโคลกกว่า

โพธิ์เดิมไร้ต้น กระจกยลแทนมีไม้

เดิมไร้สิ่งใดใด ฝุ่นจะจับที่ใดกัน

โคลกของท่านเสินชิวกล่าวว่า กายต้องมีความหนักแน่นดุจตันโพธิ์ ส่วนจิตควรเป็นดังกระจกใสที่ต้องเซ็ดถูให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา นี่ก็คือการปฏิบัติไปสู่จิตวิมุตติดวงใหม่ (สังฆตธรรม) ส่วนของท่านเว่ยหล่างคือการปฏิเสธว่าเดิมไม่มีต้นโพธิ์ จิตก็มีใช่กระจกใสมันเป็นความบริสุทธิ์สูญญตามาแต่เดิม ขอเพียงย้อนกลับสู่จิตเดิมอันบริสุทธิ์

ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องเซ็ดถูอะไรอีก นี่คือการปฏิบัติเพื่อกลับไปสู่จิตวิมุตติซึ่งเป็นจิตดั้งเดิม (อสังฆตธรรม) เมื่อเข้าใจประเด็นนี้แล้ว ก็จะเข้าใจว่าการปฏิบัติสู่ความวิมุตติ จึงมิใช่การสร้างนิสัยของการเป็นพุทธะ มิใช่การทำความเพียรเพื่อล้างกรรม มิใช่การทำสมาธิภาวนาเพื่อสู่การวิมุตติ หรือมิใช่การเกิดดำริว่าบำเพ็ญแต่อย่างใด หากแต่คือการปลอ่ยวาง ละวาง เพื่อย้อนกลับไปสู่จิตเดิมแท้อันบริสุทธิ์ กลับสู่ธรรมญาณหรือญาณที่เป็นธรรม หรือจิตเดิมที่เป็นธรรมต่างหาก ดังนั้น หากประสงค์ความวิมุตติ จึงพึงเป็นการปฏิบัติอสังฆตธรรมสู่การวิมุตติ หาใช่เป็นการปฏิบัติสังฆตธรรมแต่อย่างใดไม่

ฉะนั้น สูตรของเว่ยหล่างเป็นเรื่องของสภาวะจิตนั้นอยู่เหนือการท่องจำ หรือทำความเข้าใจจาก

ตำรา เรื่องจิตเดิมแท้ (Essence of Mind) ครูบาอาจารย์และปราชญ์หลายท่านกล่าวว่า “จิตเป็น ประภัสสร” จิตเดิมแท้ของมนุษย์ย่อมมีความผ่องแผ้ว บริสุทธิ์ ดั่งงาม เป็นปกติ เพียงแต่เราถูก...สภาวะ ทางโลกียะกระหน่ำซ้ำเติม ด้วยความรู้เท่าทันบ้าง ไม่รู้เท่าทันบ้าง จิตของเราจึงมักจะไม่เป็นประภัสสร ท่านเว่ยหล่างได้สลัดเคราะห์ของจิต (กิเลส ตัณหา อุปาทาน) ออกแล้ว จิตของท่านจึงเป็นจิตเดิมแท้ที่ ประภัสสรอย่างยิ่งยวด

7. รายการอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วินัย ผลเจริญ. (2562). รวมบทความ พุทธศาสนากับปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อภิชิตการพิมพ์.

สมภาร พรหมทา. (2546). พุทธศาสนมหายาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสาวภาคย์ เออร์วิน. (2560). การศึกษาวิเคราะห์การอธิบายธรรมโอสถของพระพุทธเจ้า. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

อมร ทองสุก. (2556). พระสูตรธรรมของเว่ยหล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.

Baroni, Helen J. (2002). The Illustrated Encyclopedia of Zen Buddhism. New York : The Rosen Publishing Group, Inc.

The Sutra Translation Committee of the United States and Canada. (2017). The Seeker's Glossary of Buddhism. Second Edition Update and Enlarged. Taipei : The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation.

Wikipedia. (2565). เถรวาท. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/เถรวาท> เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2565.

Wikipedia. (2565). มหายาน. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/มหายาน> เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2565.